

Examen VWO

Grieks

Vorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

19 94

Tijdvak 1
Donderdag 26 mei
9.00–12.00 uur

Tekstboekje

Tekst 1

Klytaimnestra komt uit het paleis naar buiten, waar zij Elektra aantreft.

- 516 Κλ. άνειμένη μέν, ώς έοικας, αὐ στρέφη.
517 οὐ γάρ πάρεστ' Αἴγισθος, ὅς σ' ἐπέιχ' αἰεί
518 μή τοι θυραίαν γ' οὔσαν αἰσχύνειν φίλους·
519 νῦν δ' ώς ἄπεστ' ἐκεῖνος, οὐδέν ἐντρέπη
520 ἐμοῦ γε· καίτοι πολλά πρὸς πολλούς με δὴ
521 ἐξεῖπας ώς θρασεῖα καὶ πέρα δίκης
522 ἄρχω, καθυβρίζουσα καὶ σέ καὶ τὰ σά.
523 ἐγὼ δ' ὕβριν μέν οὐκ ἔχω, κακῶς δέ σε
524 λέγω κακῶς κλύουσα πρὸς σέθεν θαμά.
525 πατήρ γάρ, οὐδέν ἄλλο, σοὶ πρόσχημ' αἰεί,
526 ώς ἐξ ἐμοῦ τέθνηκεν. ἐξ ἐμοῦ· καλῶς
527 ἐξοῖδα· τῶνδ' ἄρνησις οὐκ ἔνεστί μοι.
528 ἡ γὰρ Δίκη νιν εἶλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη,
529 ἧ χρῆν σ' ἀρήγειν, εἰ φρονοῦσ' ἐτύγχανες.
530 ἐπεὶ πατήρ οὗτος σός, ὃν θρηνεῖς αἰεί,
531 τὴν σὴν ὀμαιμον μῦνος Ἑλλήνων ἔτλη
532 θῦσαι θεοῖσιν, οὐκ ἴσον καμῶν ἐμοὶ
533 λύπης, ὅτ' ἔσπειρ', ὥσπερ ἡ τίκτουσ' ἐγὼ.
534 εἶεν· δίδαξον δὴ με <τοῦτο>· τοῦ χάριν
535 ἔθυσεν αὐτήν; πότερον Ἀργείων ἑρεῖς;
536 ἀλλ' οὐ μετὴν αὐτοῖσι τὴν γ' ἐμήν κτανεῖν.
537 ἀλλ' ἀντ' ἀδελφοῦ δήτα Μενέλεω κτανῶν
538 τᾶμ' οὐκ ἔμελλε τῶνδέ μοι δώσειν δίκην;
539 πότερον ἐκείνῳ παῖδες οὐκ ἦσαν διπλοῖ,
540 οὓς τῆσδε μᾶλλον εἰκὸς ἦν θνήσκειν, πατρός
541 καὶ μητρὸς ὄντας, ἧς ὁ πλοῦς ὄδ' ἦν χάριν;
542 ἡ τῶν ἐμῶν Ἄιδης τιν' ἴμερον τέκνων
543 ἡ τῶν ἐκείνης ἔσχε δαίσασθαι πλέον;
544 ἡ τῷ πανώλει πατρὶ τῶν μέν ἐξ ἐμοῦ
545 παίδων πόθος παρεῖτο, Μενέλεω δ' ἐνήν;
546 οὐ ταῦτ' ἀβούλου καὶ κακοῦ γνώμην πατρός;
547 δοκῶ μέν, εἰ καὶ σῆς δίχα γνώμης λέγω.
548 φαίη δ' ἂν ἡ θανοῦσά γ', εἰ φωνὴν λάβοι.
549 ἐγὼ μέν οὖν οὐκ εἰμὶ τοῖς πεπραγμένοις
550 δύσθυμος· εἰ δέ σοὶ δοκῶ φρονεῖν κακῶς,
551 γνώμην δικαίαν σχοῦσα τοὺς πέλας ψέγε.
552 Ηλ. ἑρεῖς μέν οὐχὶ νῦν γέ μ' ώς ἄρξασά τι
553 λυπηρόν εἶτα σοῦ τάδ' ἐξήκουσ' ὑπο·
554 ἀλλ' ἦν ἐφῆς μοι, τοῦ τεθνηκότος θ' ὕπερ

555 λέξαιμ' ἄν ὀρθῶς τῆς κασιγνήτης θ' ὁμοῦ.
556 Κλ. καὶ μὴν ἐφίημ'· εἰ δέ μ' ὦδ' ἀεὶ λόγους
557 ἐξηρχες, οὐκ ἄν ἦσθα λυπηρὰ κλύειν.
558 Ηλ. καὶ δὴ λέγω σοι. πατέρα φῆς κτεῖναι. τίς ἄν
559 τούτου λόγος γένοιτ' ἄν αἰσχίων ἔτι,
560 εἴτ' οὖν δικαίως εἶτε μή; λέξω δέ σοι,
561 ὡς οὐ δίκη γ' ἔκτεινας, ἀλλὰ σ' ἔσπασεν
562 πειθῶ κακοῦ πρὸς ἀνδρός, ᾧ τανῦν ζύνει.
563 ἔρου δὲ τὴν κυναγὸν Ἄρτεμιν τίνος
564 ποινὰς τὰ πολλὰ πνεύματ' ἔσχ' ἐν Αὐλίδι·
565 ἦ γὼ φράσω· κείνης γὰρ οὐ θέμις μαθεῖν.
566 πατὴρ ποθ' οὐμός, ὡς ἐγὼ κλύω, θεᾶς
567 παίζων κατ' ἄλσος ἐξεκίνησεν ποδοῖν
568 στικτὸν κεράστην ἔλαφον, οὐ κατὰ σφαγᾶς
569 ἐκκομπάσας ἔπος τι τυγχάνει βαλῶν.
570 κάκ τοῦδε μηνίσασα Λητώα κόρη
571 κατεῖχ' Ἀχαιοῦς, ἕως πατὴρ ἀντίσταθμον
572 τοῦ θηρὸς ἐκθύσειε τὴν αὐτοῦ κόρην.
573 ὦδ' ἦν τὰ κείνης θύματ'· οὐ γὰρ ἦν λύσις
574 ἄλλη στρατῶ πρὸς οἶκον οὐδ' εἰς Ἴλιον.
575 ἀνθ' ὧν βιασθεῖς πολλὰ τ' ἀντιβὰς μόλις
576 ἔθυσεν αὐτήν, οὐχὶ Μενέλεω χάριν.
577 εἰ δ' οὖν, ἐρῶ γὰρ καὶ τὸ σόν, κείνον θέλων
578 ἐπωφελῆσαι ταῦτ' ἔδρα, τούτου θανεῖν
579 χρῆν αὐτὸν οὐνεκ' ἐκ σέθεν; ποίω νόμω;
580 ὄρα τιθεῖσα τόνδε τὸν νόμον βροτοῖς
581 μὴ πῆμα σαυτῆ καὶ μετάγνοιαν τίθης.
582 εἰ γὰρ κτενοῦμεν ἄλλον ἀντ' ἄλλου, σύ τοι
583 πρώτη θάνοις ἄν, εἰ δίκης γε τυγχάνοις.
584 ἀλλ' εἰσόρα μὴ σκῆψιν οὐκ οὔσαν τίθης.
585 εἰ γὰρ θέλεις, δίδαξον ἀνθ' ὅτου τανῦν
586 αἴσχιστα πάντων ἔργα δρῶσα τυγχάνεις,
587 ἥτις ξυνεύδεις τῷ παλαμναίῳ, μεθ' οὗ
588 πατέρα τὸν ἄμὸν πρόσθεν ἐξαπώλεσας,
589 καὶ παιδοποιεῖς, τοὺς δὲ πρόσθεν εὐσεβεῖς
590 κάξ εὐσεβῶν βλαστόντας ἐκβαλοῦσ' ἔχεις.
591 πῶς ταῦτ' ἐπαινέσαιμ' ἄν; ἦ καὶ ταῦτ' ἐρεῖς
592 ὡς τῆς θυγατρὸς ἀντίποινα λαμβάνεις;
593 αἰσχροῦς δ', ἐάν περ καὶ λέγῃς. οὐ γὰρ καλὸν
594 ἐχθροῖς γαμεῖσθαι τῆς θυγατρὸς οὐνεκα.

Sophokles, Elektra 516–594

Tekst 2

In het eerste epeisodion van de Choëphoroi van Aischylos vinden de volgende gebeurtenissen plaats:

Door een droom bang geworden heeft Klytaimnestra Elektra opdracht gegeven een offer te brengen op het graf van Agamemnon, wiens wraak zij vreest. Elektra doet dit met tegenzin, omdat zij haar moeder veracht. Zij raadpleegt eerst het koor. Dat raadt haar aan tijdens het offer te bidden voor verwanten en vrienden van de dode, met name voor Orestes. Aangekomen bij het graf merkt zij de haarlok op die Orestes daar kort tevoren heeft neergelegd; zij vindt de kleur ervan opmerkelijk lijken op die van haar eigen haar. Ook de voetsporen bij het graf lijken op die van haarzelf. Naar haar mening kan alleen Orestes de offergave van de haarlok naar het graf gebracht hebben. Dan komt Orestes naderbij en maakt zich bekend, wijzend op de plek op zijn hoofd waar hij de lok heeft afgesneden, en haar een lap tonend die zij voor hem als kind geborduurd heeft. Elektra raakt buiten zichzelf van vreugde, want nu kan de moord op haar vader gewroken worden.

Tekst 3

Uit een artikel over de Elektra-mythe is het volgende citaat afkomstig:

De terugkeer van Orestes om zijn vaders dood te wreken vormde een goed thema voor een tragedie, omdat het in ieder geval de mogelijkheid bood voor een tragisch dilemma.

In de Oresteia [van Aischylos] kan Orestes niet ontkennen dat hij de plicht heeft zijn vader te wreken, een plicht hem opgelegd door de publieke opinie en door goddelijk bevel; maar hij kan dat niet doen zonder zijn moeder te doden, een daad die bezoedeling inhoudt en die in strijd is met de diepste menselijke instincten. In mythologische termen: hij zal onvermijdelijk worden achtervolgd, of door de Erinyen van zijn vader of door die van zijn moeder.

P. T. Stevens, Sophocles: Electra, Doom or Triumph?

Tekst 4

In zijn drama Jeptha voert Vondel de legeraanvoerder Jeptha ten tonele. Deze had beloofd dat hij het eerste levende wezen dat hem na een geslaagde veldtocht bij zijn thuiskomst tegemoet zou komen, zou doden als een dankoffer. Het toeval wilde dat dat zijn eigen dochter was. In het voorwoord dat Vondel bij het toneelstuk schreef, komt een aantal begrippen voor die ontleend zijn aan de theorieën van Aristoteles over de tragedie. Uit dit voorwoord is het volgende verkorte en in modern Nederlands omgezette citaat afkomstig:

1 Deze geschiedenis is een voorbeeld van een treurspel in optima forma: de
2 problemen en conflicten spelen zich niet af tussen vrienden en verre bloedverwanten,
3 maar in de naaste familiekring: vader, moeder en dochter. Jeptha, de hoofdpersoon, komt
4 hier naar voren als iemand die noch geheel deugdzaam, noch geheel slecht is. Want door
5 zijn blind fanatisme mag hij niet volkomen deugdzaam heten, en daarom staat hij tussen
6 goed en slecht in, precies zoals in een perfecte tragedie vereist is. De twee fraaiste
7 hoofdkenmerken van een tragedie, hier samengaand, die door de Latinisten peripetia en
8 agnitio genoemd worden, oftewel ommekeer en herkenning, brengen tezamen heftige
9 emoties voort. Want de mateloze blijdschap van de moeder verandert in de diepste
10 droefheid, woede en uitzinnigheid, terwijl de onbezonnen offerijver van de vader
11 verandert in een verschrikkelijk en bijna ontroostbaar berouw. Beiden komen te laat tot
12 inzicht.

Tekst 5

Orestes

1 Maak los je haren die naar eppe geuren,
2 verschijn zoals je bent in al je schoonheid,
3 ban uit je geest de last van de voorspelling
4 door het groot orakel uitgesproken, nu je
5 niet anders handelen kunt! Zie met een glimlach
6 hoe je tot aan de poort van Argos voerden
7 de wegen van het noodlot om te doden
8 de moederschoot waaruit je bent geboren.
9 Er is hier niemand die zich jou herinnert.
10 Vergeet ook jij nu wie je bent en ga naar
11 de kruispunten van het gouden Mycene,
12 volbreng je taak als was je iemand anders.
13 Want hoe dan ook zullen je achtervolgen
13 hetzij je moeders bloed, hetzij je schande.

Kostas Varnalis (1884–1974)
Vertaling Cok Sloot en Elsa Winters

Tekst 6

Aias heeft in een vlaag van verstandsverbijstering dingen gedaan waardoor hij naar zijn overtuiging voorgoed zijn eer heeft verloren. Hij denkt dat hij alleen aan de schande kan ontkomen door zichzelf te doden. Tekmessa, een door Aias buitgemaakte koningsdochter, nu zijn liefhebbende slavine en moeder van hun beider kind, probeert hem daarvan af te houden:

485 ὦ δέσποτ' Αἴας, τῆς ἀναγκαίας τύχης
486 οὐκ ἔστιν οὐδὲν μείζον ἀνθρώποις κακόν.
487 ἐγὼ δ' ἔλευθέρου μὲν ἐξέφυν πατρός·
489 νῦν δ' εἰμὶ δούλη. θεοῖς γὰρ ᾧδ' ἔδοξε που
490 καὶ σῆ μάλιστα χειρὶ. τοιγαροῦν, ἐπεὶ
491 τὸ σὸν λέχος ξυνῆλθον, εὖ φρονῶ τὰ σά,
492 καὶ σ' ἀντιάζω πρὸς τ' ἐφεστίου Διὸς
493 εὐνῆς τε τῆς σῆς, ἣ συνηλλάχθης ἐμοί,
494 μὴ μ' ἀξιώσης βάζιν ἀλγεινὴν λαβεῖν
495 τῶν σῶν ὑπ' ἐχθρῶν, χειρίαν ἐφείς τινα.
496 ἦ γὰρ θάνης σὺ καὶ τελευτήσας ἀφῆς,
497 ταύτη νόμιζε κάμῃ τῇ τόθ' ἡμέρα
498 βία ξυναρπασθεῖσαν Ἀργείων ὑπο
499 ξὺν παιδὶ τῷ σῷ δουλίαν ἔξιν τροφήν.
500 καὶ τις πικρὸν πρόσφθεγμα δεσποτῶν ἔρει
501 λόγοις ἰάπτων· „ἴδετε τὴν ὀμεινέτιν
502 Αἴαντος, ὃς μέγιστον ἴσχυσε στρατοῦ.
503 Wat is zij er nú ellendig aan toe.”

Sophokles, Aias 485–503

- regel 485 ἀναγκαῖος onontkoombaar
τῆς ἀναγκαίας τύχης *Genitivus comparationis.*
regel 490 χειρὶ *Nl. waarmee jij mij hebt buitgemaakt.*
regel 491 τὸ λέχος τινὸς ξυνέρχομαι iemands bedgenote worden
τὰ σά = σοί
regel 493 συναλλάττω verenigen
regel 494 μὴ ἀξιώσης *hangt af van ἀντιάζω (regel 492).*
ἀξιόω + *aci* toestaan dat
regel 495 χειρίαν ἐφείς *Vul aan με.*
regel 496 ἦ op de dag waarop
θάνης en ἀφῆς *Coniunctivus futuralis.*
ἀφῆς *Vul aan με.*
ἀφίημι alleen achterlaten
regel 500 τὸ πρόσφθεγμα woord

Einde